

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ Γ. ΔΑΛΑΚΟΥ - Ε. ΔΑΝΙΗΛΙΔΗ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ
ΛΕΩΦ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ 136, ΑΘΗΝΑ – Τ.Κ. 114 71
ΑΧΙΛΛΕΩΣ 26-28, ΒΡΙΑΗΣΣΙΑ - Τ.Κ. 152 35
Τηλ: 210 6447205, Κιν.: 6976730660 (Γ. Δαλάκος), 6944420476 (Ε. Δανηλίδη),
E-mail: georgios.dalacos@dsa.gr, liadan19@gmail.com

Αθήνα, 18-2-2021

Παρατηρήσεις επί της απόφασης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 11^{ης} Φεβρουαρίου 2021 και αντανakλάσεις της στη διεκδίκηση των αναπληρωτών εκπαιδευτικών για μονιμοποίησή τους

Σημαντική νομολογιακή εξέλιξη στις διεκδικήσεις των εν γένει συμβασιούχων του ευρύτερου Δημόσιου Τομέα, οι οποίοι καλύπτουν πάγιες και διαρκείς ανάγκες με διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, συνιστά η πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: ΔΕΕ) στην υπόθεση C-760/18. Η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος που απέστειλε στο ΔΕΕ το Μονομελές Πρωτοδικείου Λασιθίου, προκειμένου να ερμηνεύσει το πρώτο την συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου, που συνήφθη στις 18 Μαρτίου 1999 (στο εξής: συμφωνία-πλαίσιο) και περιλαμβάνεται στο παράρτημα της ευρωπαϊκής οδηγίας 1999/70/ΕΚ, σε συνάρτηση με το ελληνικό δίκαιο. Αφενός, τέθηκε το ζήτημα της εξέτασης της ευρωπαϊκής συμφωνίας-πλαισίου σε σχέση με το άρθρο 8 § 3 Ν. 2112/2020, σύμφωνα με το οποίο οι προστατευτικές διατάξεις που έχουν τεθεί με το νόμο αυτόν υπέρ των εργαζομένων και αφορούν την καταγγελία των ιδιωτικού δικαίου συμβάσεων εργασίας αορίστου χρόνου εφαρμόζονται και επί συμβάσεων εργασίας με ορισμένη χρονική διάρκεια, εάν ο καθορισμός της διάρκειας αυτής δεν δικαιολογείται από τη φύση της σύμβασης, αλλά τέθηκε σκοπίμως προς καταστρατήγηση των περί υποχρεωτικής καταγγελίας της υπαλληλικής σύμβασης διατάξεων του νόμου αυτού. Αφετέρου, υπό το πρίσμα της ανωτέρω ευρωπαϊκής συμφωνίας-πλαισίου τέθηκε υπόψιν του ΔΕΕ η παράγραφος 8 του άρθρου 103 του Συντάγματος, η οποία προστέθηκε με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 και στο εδάφιο γ' αυτής προβλέφθηκε ότι: «Απαγορεύεται η από το νόμο μονιμοποίηση

προσωπικού που υπάγεται στο πρώτο εδάφιο [δηλαδή των συμβασιούχων του Δημοσίου Τομέα] ή η μετατροπή των συμβάσεών του σε αορίστου χρόνου.».

Μέχρι τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 και την προσθήκη της ως άνω διάταξης του άρθρου 103 § 8 του Συντάγματος, τα ελληνικά δικαστήρια εφαρμόζαν διαχρονικά το άρθρο 8 § 3 του Ν. 2112/1920, σε συνδυασμό, ιδίως, με τα άρθρα 281 και 671 του Αστικού Κώδικα και τις γενικές αρχές του ελληνικού Συντάγματος, ιδίως το άρθρο 25 §§ 1 και 3, για τον ορθό νομικό χαρακτηρισμό των σχέσεων εργασίας και προέβαιναν βάσει του ως άνω άρθρου 8 § 3, στον νομικό χαρακτηρισμό ως «συμβάσεων αορίστου χρόνου» των συμβάσεων που εμφανίζονταν ως συμβάσεις ορισμένου χρόνου, αλλά στην πραγματικότητα η ανανέωσή τους απέβλεπε στην εξυπηρέτηση πάγιων και διαρκών αναγκών του εργοδότη. Εντούτοις, μετά την ανωτέρω συνταγματική αναθεώρηση η ελληνική νομολογία μεταστράφηκε και έκρινε πλέον – όχι αναντίλεκτα όμως – ότι οι εργαζόμενοι που απασχολούνται στο Δημόσιο με διαδοχικές συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου μετά το 2001, ακόμη και αν καλύπτουν πάγιες και διαρκείς ανάγκες του εργοδότη τους, δεν μπορούν να διεκδικήσουν ούτε τη μετατροπή αλλά ούτε και την αναγνώριση των συμβάσεών τους ως αορίστου χρόνου, λόγω πρόσκρουσης στον υπέρτερης τυπικής ισχύος προρρηθέντα συνταγματικό κανόνα.

Στην ελληνική νομολογία, ήδη από το 2017 σε επίπεδο Αρείου Πάγου, είχε διατυπωθεί η μειοψηφική μεν, απολύτως εμπεριστατωμένη και σύμφωνη με την ευρωπαϊκή νομοθεσία δε, άποψη, βάσει της οποίας η διάταξη του άρθρου 103 § 8 του Συντάγματος πρέπει να ερμηνεύεται στενά υπό το πρίσμα της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαίσιου, με τίτλο «Μέτρα για την αποφυγή κατάχρησης» και αναφέρεται στα μέτρα που οφείλουν να λάβουν τα κράτη μέλη για την αποτροπή της κατάχρησης που μπορεί να προκύψει από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Σύμφωνα με την ανωτέρω μη κρατούσα άποψη «*εμπόδιο για την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων για τους απασχολούμενους στο Δημόσιο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα δεν αποτελούν οι διατάξεις του άρθρου 103 παρ. 8 του Συντάγματος (που προστέθηκε με την αναθεώρηση του 2001), αφού αυτές απαγορεύουν τη μετατροπή συμβάσεων προσωπικού που προσλήφθηκε με σύμβαση εργασίας ή έργου για την κάλυψη πρόσκαιρων ή απρόβλεπτων και επειγουσών αναγκών, σε συμβάσεις αορίστου χρόνου, όχι όμως και την αναγνώριση του πραγματικού χαρακτήρα ορισμένης σχέσης, ως αόριστης χρονικής διάρκειας, όταν με αυτήν καλύπτονται πάγιες και*

διαρκείς ανάγκες, δεδομένου μάλιστα ότι κατά το Σύνταγμα (άρθρο 103 παρ. 3 και 8 εδ. β΄) προβλέπονται περιπτώσεις πρόσληψης προσωπικού με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αόριστου χρόνου, προς κάλυψη πάγιων και διαρκών αναγκών.» (άποψη μειοψηφίας σε ΑΠ 2024/2017).

Στο σημείο είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το ΔΕΕ με την απόφασή του της 26^{ης} Νοεμβρίου 2014, που αφορούσε προδικαστικά ερωτήματα της ιταλικής δικαιοσύνης επί εκκρεμούς υπόθεσης Ιταλών αναπληρωτών εκπαιδευτικών, είχε κρίνει ότι οι προστατευτικές διατάξεις της ενσωματωμένης σε ευρωπαϊκή Οδηγία συμφωνίας-πλαίσου για την αποτροπή της κατάχρησης από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου εκτείνονται και απαγορεύουν εθνική κανονιστική ρύθμιση, βάσει της οποίας είναι δυνατή η ανανέωση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη κενών και ελεύθερων θέσεων διδασκόντων και διοικητικού, τεχνικού και επικουρικού προσωπικού στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία, έως την ολοκλήρωση διαγωνισμών για την πρόσληψη μόνιμου προσωπικού, χωρίς να ορίζονται συγκεκριμένες προθεσμίες για την ολοκλήρωση των διαγωνισμών αυτών και αποκλεισμένης εντελώς, για τους διδάσκοντες αυτούς και το εν λόγω προσωπικό, της δυνατότητας προβολής αξιώσεως για την αποκατάσταση της ζημίας που ενδεχομένως έχουν υποστεί λόγω της προαναφερθείσας ανανεώσεως.

Από το σκεπτικό της πρόσφατης απόφασης του ΔΕΕ δέον όπως υπομνησθούν τα ακόλουθα, τα οποία δύναται να αντανakλούν στους αναπληρωτές εκπαιδευτικούς και στη διεκδίκησή τους για την δικαστική αναγνώριση των διαδοχικών τους συμβάσεων ορισμένου χρόνου ως μία σύμβαση αορίστου χρόνου και τη συνεπαγόμενη μονιμοποίησή τους. **Το ΔΕΕ επανέλαβε τη θέση που είχε επαναδιατυπώσει στο παρελθόν, σύμφωνα με την οποία η μετατροπή των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου δυνάμει του άρθρου 8 § 3 Ν. 2112/1920 θα μπορούσε να συνιστά μέτρο που να παρέχει αποτελεσματικές και ισοδύναμες εγγυήσεις προστασίας των εργαζομένων, στα πλαίσια της υποχρέωσης των κρατών μελών επίτευξης του σκοπού της ευρωπαϊκής οδηγίας-πλαίσου, προκειμένου να επιβάλλονται οι προσήκουσες κυρώσεις για την τυχόν καταχρηστική χρησιμοποίηση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου και να εξαλείφονται οι συνέπειες της παραβίασης του δικαίου της Ένωσης.** Επίσης, επανέλαβε τη θέση του αφενός, ότι τα εθνικά δικαστήρια, κατά

την εφαρμογή του εσωτερικού δικαίου, οφείλουν να το ερμηνεύουν κατά το μέτρο του δυνατού υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της επίμαχης οδηγίας, προκειμένου να επιτυγχάνεται το αποτέλεσμα που επιδιώκεται με την οδηγία αυτή και προκειμένου, κατά συνέπεια, να συμμορφώνονται προς το άρθρο 288 εδ. γ' της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ε.Ε., αφετέρου, ότι αυτή η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας αφορά το σύνολο των διατάξεων του εθνικού δικαίου, τόσο προγενέστερων όσο και μεταγενέστερων της οικείας οδηγίας. Η πλέον κρίσιμη όμως διαπίστωση της απόφασης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 11ης Φεβρουαρίου 2021 συνίσταται στην ακόλουθη κρίση: *«**Η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλασιού για την εργασία ορισμένου χρόνου έχει την έννοια ότι, όταν έχει σημειωθεί καταχρηστική χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου κατά την έννοια της διάταξης αυτής, η υποχρέωση του αιτούντος δικαστηρίου να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει, κατά το μέτρο του δυνατού, όλες τις κρίσιμες διατάξεις του εσωτερικού δικαίου κατά τρόπο ώστε να επιβληθεί η προσήκουσα κύρωση για την κατάχρηση και να εξαλειφθούν οι συνέπειες της παραβίασης του δικαίου της Ένωσης περιλαμβάνει την εκτίμηση του ζητήματος αν οι διατάξεις προγενέστερης και εισέτι ισχύουσας εθνικής ρύθμισης που επιτρέπει τη μετατροπή διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου μπορούν, ενδεχομένως, να εφαρμοστούν στο πλαίσιο της σύμφωνης αυτής ερμηνείας, μολονότι εθνικές διατάξεις συνταγματικής φύσης απαγορεύουν απολύτως τέτοια μετατροπή όσον αφορά τον δημόσιο τομέα.**»*.

Με απλά λόγια, το ΔΕΕ μπορεί να μην προέβη σε απευθείας ερμηνεία των εθνικών διατάξεων, καθώς κάτι τέτοιο είναι εκτός των ορίων δικαιοδοσίας του και αποτελεί έργο των αρμοδίων εθνικών δικαστηρίων, εντούτοις παρέχει στον Έλληνα δικαστή διευκρινίσεις επί του σχετικού προδικαστικού ερωτήματος που ετέθη ενώπιόν του, προκρίνοντας τη σύμφωνη με την ευρωπαϊκή Οδηγία για τη συμφωνία πλαίσιο ερμηνεία του εσωτερικού δικαίου, αφήνοντας περιθώριο εφαρμογής προγενέστερης και εισέτι ισχύουσας εθνικής ρύθμισης που επιτρέπει τη μετατροπή διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου, μολονότι εθνικές διατάξεις συνταγματικής φύσης απαγορεύουν απολύτως τέτοια μετατροπή όσον αφορά τον δημόσιο τομέα.

Κατόπιν έκδοσης της παραπάνω απόφασης του ΔΕΕ παρουσιάζεται μία εξόχως σημαντική ευκαιρία μεταστροφής της εθνικής νομολογίας και συστατικής ερμηνείας της διάταξης του άρθρου 103 § 8 του Συντάγματος, η οποία απαγορεύει στον δημόσιο τομέα τη μετατροπή των συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε αορίστου. Δεν αποκλείεται, επομένως, η ανωτέρω εκτιθέμενη μειοψηφούσα γνώμη του Αρείου Πάγου να καταστεί πλειοψηφική, ανοίγοντας το δρόμο της μονιμοποίησης σε χιλιάδες συμβασιούχους του δημοσίου τομέα. **Εν κατακλείδι, η εν λόγω απόφαση του ΔΕΕ προσθέτει ένα σημαντικό όπλο στο νομικό οπλοστάσιο των αναπληρωτών εκπαιδευτικών που απασχολούνται επί σειρά ετών με διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου καλύπτοντας πάγιες και διαρκείς ανάγκες του ελληνικού Δημοσίου, ώστε να διεκδικήσουν υπό καλύτερες προϋποθέσεις την αναγνώριση της σύμβασής τους ως αορίστου χρόνου και να επιτύχουν με τον τρόπο αυτόν τη μονιμοποίησή τους.**

Κατόπιν της ανωτέρω εξέλιξης, τα δικηγορικά μας γραφεία ξεκινούν ομαδική αγωγή για αναπληρωτές συμβασιούχους του Υπουργείου Παιδείας (εκπαιδευτικούς, ΕΕΠ/ΕΒΠ) με ενεργείς συμβάσεις εργασίας κατά το τρέχον σχολικό έτος και **οι οποίοι απασχολούνται τουλάχιστον τέσσερα διαδοχικά σχολικά έτη (συμπεριλαμβανομένου του τρέχοντος), δηλαδή τουλάχιστον από το σχολικό έτος 2017-2018, ανεξαρτήτως διεύθυνσης εκπαίδευσης, με έκαστη σύμβαση να μην απέχει από την προηγούμενη περισσότερο από τρεις μήνες.** Όποιος επιθυμεί να λάβει γνώση των απαιτούμενων δικαιολογητικών και της οικονομικής μας προσφοράς μπορεί να έλθει σε επικοινωνία μαζί μας, αποστέλλοντας email στη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου **liadan19@gmail.com** με θέμα «**ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΜΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ**».

Οι νομικοί σύμβουλοι του Συλλόγου

Γεώργιος Χ. Δαλάκος
Δικηγόρος Αθηνών
Λεωφ. Αλεξάνδρας 136, Αθήνα
Τ.Κ. 11 471
Τηλ. 2106447205, 6976730660
Email: georgios.dalakos@dsa.gr

Ευαγγελία Α. Δανηλίδη
Δικηγόρος Αθηνών
Αχιλλέως 26-28, Βριλήσσια
Τ.Κ. 152 35
Τηλ. 6944420476, 2106447205
Email: liadan19@gmail.com